

De oorlog dichtbij Romeo Tuinman (1988)

De dagen van de vijftienjarige Ferry lijken geteld. Vier keer heeft de Koreaanse officier geprobeerd hem te onthoofden, vier keer kon de vliegensvlugge Indische jongen het samoeraizwaard ontwijken. Maar na de laatste misser heeft de officier Ferry met de handgreep van zijn zwaard tegen de grond geslagen, en nu ligt hij bevend en huilend op straat.

Een uur eerder is de Koreaanse officier met een groepje Japanse militairen het huis binnengevallen waar Ferry woont met zijn oom Frits. Het is 1942 en in de straten van Batavia voeren de Japanners een schrikbewind. Ze zijn op zoek naar een gevluchte krijgsgevangene en de Koreaanse officier denkt dat oom Frits meer weet. Maar als die niets loslaat, slaan de militairen hem naar het randje van de dood.

‘Ik weet waar hij is!’, gilt Ferry. Hij schrikt van zijn eigen stem. Want hij redt misschien zijn oom, maar brengt zichzelf in groot gevaar. Wat nu? De militairen meenemen de wijk in, tijdrekken en toneelspelen, hopen op een wonder? Maar de militairen krijgen argwaan en laten zich niet langer om de tuin leiden. Woedend zijn ze: wat een rotjong, en een onbetrouwbare halfbloed ook nog!

Midden op straat, vlakbij de Petodjo IJsfabriek, staat de Koreaanse officier klaar om zijn karwei af te maken, terwijl ramptoeristen dichterbij komen om het spektakel goed te kunnen zien. Ferry huilt, schreeuwt en smeekt. En wel zó hartstochtelijk, dat omstanders medelijden krijgen. ‘Laat die kleine jongen toch’, roept iemand. ‘We zullen de Kempeitai waarschuwen’, dreigt een ander. De officier schrikt, ontuchttert, want zo’n risico wil hij toch niet nemen voor dat kind. De Koreaan en z’n mannen druipen af. De jonge Ferry is gered.

En dat is maar goed ook. Want Ferry, of voluit: Ferdinand Alexander de la Rambelje, is mijn opa. Dat hij ooit op deze wonderbaarlijke wijze aan de dood ontsnapte, heeft hij me nooit verteld. Want nee, opa was geen prater. Zoals veel Indische Nederlanders die de oorlog en de bersiapperperiode meemaakten, hield hij zijn herinneringen bij zich. In een hutkoffer gestopt en op zolder weggeborgen, zoals Marion Bloem zo treffend schreef.

Wie zat er ook op zijn verhalen te wachten? In het naoorlogse Nederland was er amper interesse in wat de mensen in Nederlands-Indië hadden meegemaakt. Hier in Holland was het toch ook geen pretje geweest. Dachten jullie soms dat de Duitsers niet wreed waren? Wees blij dat jullie in Indië geen hongervinter hebben gehad.

En laat ik eerlijk zijn: ook in mijn familie werd er nauwelijks gesproken over wat opa had doorstaan. Natuurlijk wisten we wel dat bepaalde oorlogservaringen hem voor de rest van zijn leven hadden getekend. Als opa weer eens bleef zeuren dat je goed je best moest doen op school, dan zeiden de tantes: dat komt omdat hij zelf zijn school niet kon afmaken toen de oorlog begon. Wanneer opa boos keek als je je bordje niet leegat: dat komt omdat hij honger heeft geleden in de oorlog. En toen opa weigerde pijnstillers te nemen terwijl de kanker hem van binnen verteerde: dat komt omdat hij in de oorlog échte pijn heeft doorstaan.

Heel soms deed hij de hutkoffer met herinneringen op een kiertje. Toen ik voor school een werkstuk maakte over mijn familiegeschiedenis, vertelde hij hoe verdrietig hij was toen de rampokkers zijn kindertehuis plunderden en zijn prachtige postzegelverzameling roofden. Achteraf ontroert het me hoe hij zijn oorlogsverhaal geschikt maakte voor mijn kinderoren. Maar verder dan deze gekuiste versie kwamen we niet.

Toch weet ik nu bijna alles over wat opa echt meemaakte tijdens de oorlog. Toen oma naast opa werd begraven en de overgebleven spullen over de familie werden verdeeld, verscheen daar ineens een verfrommeld stapeltje papieren: de aanvraag voor de Wubo, de Wet uitkeringen burger-oorlogsslachtoffers 1940-1945, met daarin alle oorlogsherinneringen van opa beschreven. Tot aan het kleinste detail, en precies zoals hij sprak: alles in de tegenwoordige tijd.

Het las als een spannend filmscript, maar dit was opa's ongekuiste oorlogsverhaal, dat hij me tien jaar na zijn overlijden, alsnog vertelde. Over wekenlang schuilen in de sawa's, de honger die aan je organen knaagt, de barbaarse martelingen van de Japanners. Over hoe de oorlog hem vormde en zijn levensloop bepaalde. Over de herinneringen die later in zijn leven toch uit de hutkoffer ontsnapten. 'Aanvrager heeft soms last van flashbacks, herbelevingen en spontane huilbuien', lees ik op het laatste A4'tje. Vooral de officier met het samoeraizwaard bleef hem maar achtervolgen in zijn dromen. Voor opa was de oorlog nooit ver weg. En ook voor mij nu dichterbij dan ooit.